

наурыздағы № 137 бұйрығы (2016 жылғы 30 мамырдағы № 343 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізуімен).

5. Теория и практика дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. высш. пед. учебн. заведений/Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева/Под ред. Е.С.Полат. – М.: Академия, 2004. – 416с.

6 Тавгень И.А. Дистанционное обучение: опыт, проблемы, перспективы. - Мн. БГУ, 2003. - 218 с.

7. Программно-технические средства дистанционного обучения: Словарь терминов/Сост. А.Н. Сергеев, А.В. Сергеева. – Тула: изд-во ТГПУ им. Л.Н. Толстого, 2010. – 80с.

8. Меркулова Л.П. Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка: дис. докт. пед. наук. – Самара, 2008. – 453с.

9. Амирова Л.А. Развитие качеств мобильной личности на этапе допрофессиональной социализации: монография / Л.А. Амирова, А.Ф. Амиров. – Уфа: Вагант, 2011. -194с.

МРНТИ 14.35.01

<https://doi.org/10.51889/2020-2.1728-5496.19>

Ұ.М.Әбдігапбарова¹, А.А.Сманова², А.Т.Кенжебаева³

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

²³Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті,
Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІ КӘСІБИ ДАЯРЛАУДА ДУАЛЬДІ ОҚЫТУ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ЕНДІРУДІҢ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕМЕСІ

Аңдатпа

Мақалада дуальді оқыту элементтерін болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлау процесіне ендіру қарастырылады. ХХ ғасырдың 30 жылдарынан бастап ХХІ ғасырдың басында педагогикалық жоғары оқу орындарының оқу-тәрбие үдерісінде дуальді оқыту элементтерінің көрініс табуы негізделді. Мұнда дуальді оқыту элементтерін ендіру деп айтылмағанымен, осы жылдары болашақ мұғалімдердің кәсіптік техникалық даярлығына аса көңіл бөлінуі себепті, практикалық даярлыққа, ендірістік практикаға баса назар аударылғанын қарастырылған.

2014 жылдан бастап елімізде дуальді оқыту элементтерін республиканың білім беру жүйесіне ендіру мақсатында қарастырылған отандық диссертациялық зерттеулер мен ғылыми жобалар жан-жақты талданады. Жоғарғы оқу орны бітірушілері мен жұмыс берушілерден сауалнамалар алынды. Сондай-ақ, қазіргі уақытта болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлау процесіне дуальді-оқыту элементтерін ендіру мүмкіндіктері анықталады.

Түйін сөздер: дуальді оқыту, кәсіби даярлау, білікті кадр, әлеуметтік серіктестік, мектеп-колледж-ЖОО, болашақ маман, практика, білім беру бағдарламасы, жұмыс беруші, студент.

U.Abdigapbarova¹, A.Smanova.², A. Kenzhebayeva³

¹Kazakh national pedagogical University named after Abai
Almaty, Kazakhstan

²³Taraz state pedagogical university
Almaty, Kazakhstan

SCIENTIFIC AND PRACTICAL BASIS FOR THE INTRODUCTION OF ELEMENTS OF DUAL TEACHING IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

Abstract

The article discusses the integration of dual teaching elements into the process of vocational training for future teachers. From the 30s of the twentieth century to the beginning of the twenty first century, the reflection of the elements of dual teaching in the educational process of pedagogical higher education

institutions is based. Although it does not mention the introduction of the elements of dual education, it is noted that in recent years, due to the emphasis on the training of future teachers, special attention is paid to practical classes, internships.

From 2014, domestic dissertation research and research projects covering dual learning will be thoroughly analyzed. Questionnaires were received from university graduates and employers. It will also be revealed that there are currently opportunities to integrate dual teaching elements into the process of future teacher training.

Keywords: dual education, professional training, qualified staff, social partnership, school- college-university, future specialist, practicum, educational program, employer, student.

Ұ.М.Әбдіғанбарова¹, А.А. Сманова², А.Т. Кенжебаева³

*¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая
г.Алматы, Республика Казахстан*

*²³Таразский государственный педагогический университет
г.Алматы, Республика Казахстан*

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ ОСНОВА ВНЕДРЕНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ДУАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы внедрения элементов дуального обучения в процесс профессиональной подготовки будущих учителей. С 30-х годов XX века в начале XXI века обусловлено отражение элементов дуального обучения в учебно-воспитательном процессе педагогических вузов. Хотя в нем не упоминается введение элементов дуального образования, отмечается, что в последние годы из-за упора на профессиональную подготовку будущих учителей особое внимание уделяется практическим занятиям, стажировкам.

С 2014 года проводится всесторонний анализ отечественных диссертационных исследований и научных проектов, где рассматриваются вопросы дуального обучения. Анкеты были получены от выпускников вузов и работодателей. Также в настоящее время определяются возможности внедрения дуально-обучающих элементов в процесс профессиональной подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: дуальное образование, профессиональная подготовка, квалифицированный персонал, социальное партнерство, школа- колледж-ВУЗ, будущий специалист, практика, образовательная программа, работодатель, студент.

Кіріспе. Қазіргі жаһандану мен экономикалық кіріктірілу заманында инновациялық өндіріске заманауи жағдайларға тез бейімделуге қабілетті, өмірлік маңызды еңбек құндылықтары мен кәсіби және жеке құзыреттіліктің кең спектріне ие білікті кадрлар қажеттігі болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығы үдерісіне де дуальді оқыту элементтерін пайдалану керектігін арттырып отыр. Ал бұл болса, жоғары педагогикалық оқу орындары мен білім беру саласындағы әр түрлі ұйымдардың әлеуметтік серіктестік мүмкіндіктерін пайдалануды қажет етеді.

Өйткені мұндай мүмкіндіктер еңбек нарығы мен кәсіпорын жұмыс берушілерінің жоғары білікті, бәсекеге қабілетті мамандарға сұранысын қанағаттандыруға, педагог кадрлардың кәсіби даярлығының сапасын арттыруға себеп болады.

Реформаларды жүзеге асырудың табыстылығы мен тиімділігі негізінен серіктестікті орнату мәселесін шешуден талап етіледі. Бүгінгі күні әлеуметтік серіктестерге нәтижелі өзара іс-қимыл жасау қажет, оның негізінде қоғамның әлеуметтік-еңбек қатынастарын реттеудің жаңа нысаны жатыр.

Кәсіби педагогикалық білім беруді дамытудың әлеуметтік-экономикалық, рухани-адамгершілік жаңғыртылған бағытына сәйкес студент-білім беру ұйымы-жұмыс беруші серіктестігімен келісілген үш субъектілік оқыту жүйесін кіріктіру маңызды. Себебі мұндай әр түрлі білім беру сатылары ұйымдарының (мектеп-колледж-ЖОО) әлеуметтік серіктестігі болашақ педагогтардың практикалық даярлығының сапасын жоғарылатады.

Негізгі бөлім. Қазақстанда педагог кадрларды кәсіби даярлауда дуальді оқыту элементтерінің ендірілуі бүгінгі күннің ғана проблемасы емес. Бұл мәселе XX ғғ. орын алғанын жоққа шығаруға болмайды.

30-жылдың бас кезінде республика педагогикалық институттарында оқу жұмысы агропедагогикалық және индустриалдық-педагогикалық тұрғыдан екі өндірістік бағытта жүргізілді. Агропедагогикалық бөлім шаруа-жастары мектептері /ШКМ/ мен селолық тоғызжылдық мектептерге мұғалім даярласа, индустриалдық-педагогикалық бөлім фабрика-зауыт жетіжылдықтар /ФЗС/ мен қалалық орта оқу орындары үшін даярлау тиіс болды.

Сондай-ақ, жоғары оқу орындарының оқу жоспары 3 циклдан тұрды: қоғамдық- саяси, политехникалық және арнаулы. Мысалы, Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтының оқу жоспары екі бағытқа және 3 циклға арналып жасалды. Соның ішінде агропедагогикалық бөлімге барлығы 3960 сағат бөлінді, оның ішінде 1300 сағат қоғамдық-саяси циклге, 520 сағат – политехникалық циклге, 2140 сағат арнаулы циклге бөлінді. Ал, индустриалдық-педагогикалық бөлімге барлығы 5720 сағат, оның ішінде 1295 сағаты қоғамдық-саяси циклге, 550 сағат– политехникалық циклге, 2775 сағат арнаулы циклге бөлінді. Осыдан көрініп тұрғандай мамандық пәндеріне барлық сағаттың жартысы дерлігі жоспарланды. Педагогикалық практикаға бөлінген сағат көлемі бүкіл жұмыс уақытының 38-40% дейін көбейтіледі. Педагогикалық жоғарғы оқу орындарының оқу процесі өндіріс және ауылшаруашылық мекемелерінің өндірістік міндеттерімен байланысты және соған бағындырылуы тиіс болды. Оқу жоспарына кәсіпорындарды, колхоздарда, және мәдени-тәрбие мекемелерінде жүргізілетін үздіксіз өндірістік практика енгізілді [1, б.128].

Мұнда дуальді оқыту элементтерін ендіру деп айтылмағанымен, осы жылдары болашақ мұғалімдердің кәсіптік техникалық даярлығына аса көңіл бөлінуі себепті, практикалық даярлыққа, өндірістік практикаға баса назар аударылғанын жоғарыда көрсетілген сағат сандары дәлелдейді.

К.Сейталиевтің диссертациялық зерттеуінде мынадай мәліметтер берілген.«1935-36 оқу жылындағы жаңа оқу жоспарында 1933 жылғы оқу жоспарымен салыстырғанда студенттердің педагогикалық даярлығына ерекше мән беріледі. Педагогикалық пәндерге 1935 жылғы оқу жоспарында 540 сағат және педагогикалық практикаға -600 сағат, барлығы 1140 сағат берілді, барлық оқу бюджетінің 25% құрайды. Ал 1935 жылғы оқу жоспарында педагогика курсының сағат саны сол күйінде сақталған, ал әлеуметтік пәндердің сағаты біршама қысқарған. Политехникалық даярлық 1933 жылғы оқу жоспарында екі пән арқылы іске асырылды. «Өндіріс негіздері» және «Ауылшарушылық өндіріс негіздері». Сонымен қатар оқу жоспарына арнаулы курс пен семинарлар енгізілген. Ең сағаттың көп мөлшері оқу жоспарында арнаулы даярлыққа берілген. Арнаулы даярлықтың барлық сағат саны 2290 сағат, яғни бүкіл оқу бюджетінің 50% қамтиды» [1, б. 133]. Ал бұл болса, болашақ мұғалімнің даярлығында педагогиканың теориялық пәндеріне мән беріле бастағанын, педагогикалық практиканың 40%-дан 25%-ға дейін азайғанын көрсетеді.

1970-1980 жылдары Қазақстанда дуальді оқыту элементтері жоғары педагогикалық оқу орны базасында құрылған ғылыми-оқу әдістемелік кешен (ҒОӘК) аясында көрініс ала бастады. Оның құрамына ЖОО оқытушылары, студенттер мен мектеп мұғалімдері кірді. Г.А.Уманов Н.Д.Хмель, А.А.Бейсенбаева, С.А.Ұзақбаева, Г.К.Нургалиева, К.К.Жампеисова және т.б. оқу-тәрбие үдерісіне қатысушылардың іс-әрекет субъектілері ретінде өзара іс-қимылын дұрыс ұйымдастыру қажеттілігіне назар аударылды. Оқу-тәрбие үдерісі аясында осындай жұмыстарды өткізу мұғалімдердің, әсіресе жас педагогтардың ғылыми-зерттеу белсенділігін күшейтуге септігін тигізді [2, б. 66].

Мәселен, осы кешен аясында Абай атындағы Алматы мемлекеттік университеті (қазіргі ҚазҰПУ) оқытушыларының және аспиранттарының өздерінің диссертациялық зерттеулерінің нәтижелерін Шығыс Қазақстан облысы Боран селосындағы Құмаш Нұрғалиев мектебіне ендіру жұмыстары университет пен мектептің іс-әрекеттерінің кіріктірілуіне жасалған батыл қадам саналады.

Қазіргі таңда дуальді оқыту элементтерін пайдалануға мүмкіндік беретін Заңдардың бірі - Қазақстан Республикасы «Әлеуметтік серіктестік туралы» Заңы 2001 жылы қабылданды. Бұл Заңның негізгі бағыты оқудың сапасын арттыру, соның негізінде іскер де шебер, білікті маман дайындауды айқындайды. Осы Заң негізінде жұмыс берушілермен, өндіріс орындарымен кәсіби оқу орындарының өзара қарым-қатынасы анықталған:

- оқу және технологиялық практиканы өткізу;
- өндіріс орнына экскурсия ұйымдастыру (өндіріс орындарындағы сабақ);
- оқу кабинеттері мен зертханаларды жаңа құралдармен жасақтауға көмектесу;
- өндіріс орындарының атынан болашақ мамандарды оқуға мақсаттық жолдамамен жіберу;
- отандық және шетелдік жаңалықтар туралы ақпарат алмастыру;
- өндіріс орындарының тапсырысымен диплом жобаларын іске асыру;

- оқу орындарының арнайы пән оқытушылары мен оқу шеберлерін сынақісінен өткізу;
- жұмысшыларды, басқа да мамандарды лицензиялық дайындаудан өткізу;
- өндіріс орындарының жетекші мамандарына, студенттер мен оқушылардың диплом жұмысына басшылық жасауына қатыстыру;
- үздік оқушыларды өндіріс орындары есебінен марапаттау;
- қажетті жағдайда оқу жоспарына, пән стандарттарына өзгерістер енгізу;
- аталған бағыттар бойынша оқу процесіне араласу [3].

Осы аталған жұмыс бағыттарының және салаларының әрқайсысы туралы жұмыс берушілер мен кәсіби оқу орны шартқа отырып, олардың орындалуы өндіріс орындарының кәсіподақ жиналыстарында және оқу орындарының педагогикалық кеңес мәжілістерінде үнемі талқыланып отырған. Екеуінің де ұстаған стратегиялық бағыты – «бүгін – біздің оқушыларымыз, ертең – біздің жұмыскеріміз» [4, б. 102].

Жоғары кәсіби білім беруде де болашақ мамандардың практикалық даярлығын күшейтуге мемлекет тарапынан да аса мән беріліп отырғанын жоққа шығаруға болмайды. Бұған 2016 жылдан бастап жоғары кәсіптік білім берудің жалпыға міндетті мемлекеттік стандартында 60% теориялық оқуға 40% практикалық оқудың қатынасы белгіленгені дәлел бола алады. Дейтұрғанмен, оның ғылыми, әдіснамалық, әдістемелік негіздерінің жасалмауы оны практикада іске асыруда айтарлықтай қиындықтар тудырады. Оның үстіне болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлаудағы әлеуметтік серіктестікті жүзеге асырудың қиындығының күшеюі оның жанды үдерісте (объекті де, субъекті де білім беру субъектілері) жүргізілуіне байланысты туындайды.

Сайып келгенде осы айтылғандар болашақ мұғалімдер даярлығына дуальді оқыту элементтерін ендіру қажеттілігінің негізділігін көрсетеді.

2014 жылдан бастап ТЖКББ ұйымдарына дуальді оқыту нәтижелі ендіріле басталуына сәйкес республикада дуальді оқыту жағдайында кәсіптік оқыту мамандығының болашақ педагогтарындаярлауға қатысты диссертациялық зерттеулер, ғылыми жобалар жүргізіле бастады.

Ж.О. Нұржанбаеваның 2017 жылы қорғалған PhD диссертациялық зерттеуінде дуальді оқыту жағдайындағы колледж студенттерінің бойында еңбек құндылығын қалыптастыруды проблемасының теориялық негіздері айқындалып, құрылымдық-мазмұндық моделі жасалады, педагогикалық шарттары айқындалып, тәжірибелік-эксперимент жүзінде оқу-әдістемелік кешендермен қамтамасыздандырылады.

Осы зерттеуде бізге қызығушылық тудыратыны колледж студенттерінің бойына еңбек құндылығын қалыптастыру дуальді оқыту элементтерін ендіру арқылы әлеуметтік серіктестікте жүзеге асырғанда тиімді болатындығын дәлелдеуі.

Ж.О.Нұржанбаева өзінің зерттеу еңбегінде «Дуальді оқыту жүйесінде колледж студенттерінің бойында еңбек құндылықтарын қалыптастыру үдерісі арнайы ұйымдастырылған әлеуметтік әріптестің кәсіптік құзіреттіліктері шеңберінде болашақ маманның карьералық өсу картасын пайдалану арқылы іске асты. Болашақ маманның карьералық өсуі картасы төрт сатыдан құралды: бастапқы кезең; білімді және дағдыны меңгеру кезеңі; кәсіптік шеберлік кезеңі; эксперт. Колледж студенттерінің бойында еңбек құндылығының қалыптастыруда болашақ мамандығы бойынша жетістерге жетуге ықпал ететін 1211000 – «Тігін өндірісі және киімді үлгілеу» мамандығының студенттерінің карьералық картасы құрастырылды. Дуальді оқытуды жнзеге асыру тетігі ретіндегі әлеуметтік әріптестердің студенттердің бойында еңбек етуге, еңбекке көзқарастарын қалыптастырудағы кәсіптік білім беру және тәрбие үдерісіндегі мүдделеріортақ» деп көрсетті [5].

Сондай-ақ, тәжірибелік-эксперимент барысында оқу орны мен әлеуметтік серіктес арасында келісімшарттар жасалғандығын, бірақ арасында осы келісімшартты орындауда соңғылар тарапынан немқұрайдылық, жуапсыздық болғанын жасырмайды.

«Мысалы, нақты аудиториялардың бөлінбеуі, тәлімгер-шеберлердің тұлғалық қасиеттері мен студенттермен жұмыс істей білуі қабілетінің болмауы, немқұрайдылық танытуы, студенттерге жауапкершілік танытуы, еңбек ұжымының студенттерге сенімсіздік танытуы, асхана, көлікпен қамтамасыз етілмеуі сияқты келеңсіз құбылыстар біз зерттеу барысында бірқатар кәсіпорындарда орын алғандығын анықтадық. Бұл әрине, студенттердің еңбек етуге деген көзқарастарының дұрыс қалыптаспауына, еңбек адамына деген сенімсіздігіне, болашақ мамандығы бойынша кәсіби шеберлік пен биік шыңдарға жетуге деген құндылық бағдарларының қалыптасуына теріс ықпал етеді. Осы тұрғыдан қарастыратын болсақ, кәсіпорын тарапынан материалдық қолдау болған жағдайда тәлімгер студенттермен жұмыс жүргізуге арналған арнайы тренингтер ұйымдастырып, өткізуді ұсындық. Бұл

ұсынысымыз бойынша ЖШС «Стандарт-Цемент» базасында тәлімгерлерге «Дуальді оқыту бойынша студенттермен тәрбие жұмысын жүргізу ерекшеліктері» тақырыбында тренинг өткізілді» [5, б. 130].

Ж.Е.Алшынбаеваның 2018 жылы қорғаған PhD диссертациялық зерттеуінде дуальді оқытуды іске асыруға агротехникалық және техникалық жоғары оқу орындарында кәсіптік білім беру педагогтарын даярлау проблемасы ғылыми-теориялық негізделіп, оқу-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етіледі.

Бұл диссертацияның дуальді оқытудың ТжКББ ұйымдарына ендірілу жағдайында осы процеске алдымен болашақ оқытушылардың даярлығын қалыптастыру мақсатында маңыздылығы зор. Осы тұрғыдан Ж.Е.Алшынбаеваның жасаған оқу-әдістемелік кешендері аса құнды саналады. Олардың қатарында «Дуальді оқытудың теориясы мен тәжірибесі» атты элективті курсы бойынша жасалған оқытушының жетекшілігімен орындалатын студенттердің өзіндік жұмыстары және студенттердің өзіндік жұмыстарын жүйесін атауға болады. Сонымен бірге ол 5B012000 - «Кәсіптік оқыту» мамандығының студенттеріне практикалық көмек ретінде оқу-әдістемелік кешендері әзірленіп, алған теориялық білімдерін өз беттерімен одан әрі жетілдіру мақсатында ұсынған: «Дуальді оқытудың теориясы мен тәжірибесі»; «Кәсіптік оқыту әдістемесі»; «Еңбек нарығы жағдайындағы дуальді оқыту жүйесі»; «Современные технологии обучения в системе профессиональной подготовки учащихся» оқу құралы; Методика профессионального обучения» атты оқу құралдары; «Үздіксіз кәсіптік білім берудің теориясы» (зияткерлік меншік куәлігі № 0214, 01.02. 2016 ж) электронды оқулығы; «Кәсіптік білім беруде дуальді оқыту жүйесі» (зияткерлік меншік куәлігі №1791, 21 шілде 2017 ж.) электронды оқулықтары [6, б. 111].

Сондай-ақ, дуальді оқыту элементтерін республиканың білім беру жүйесіне ендіру мақсатында ҚР Білім және ғылым министрлігінің гранты негізінде орындалған 3 іргелі ғылыми жоба бар:

1) Педагог ғалым, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің профессоры С.А.Жолдасбекованың жетекшілігімен орындалған №3149/ГФ4 Жоба келісім шартты бойынша 2015-2017 ж.ж. аралығында «Техникалық және кәсіптік білім беру жүйесінде болашақ педагогтарды дуальді оқытуға даярлау үдерісін жетілдірудің ғылыми әдіснамалық негіздері» тақырыбында орындалған ғылыми жобасы дәлел бола алады.

2) Педагог ғалым, Тараз мемлекеттік педагогикалық университетінің профессоры К.Ж.Бұзаубақованың жетекшілігімен орындалған «Жоғары педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіру: Тараз мемлекеттік педагогикалық институты мен Тараз қаласындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің инновациялық ынтымақтастығы негізінде дуальді оқытуды ендіру және жүзеге асыру». 2015-2017 жылдар аралығында, Тараз қаласы.

3) Педагог ғалым, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры Ұ.М.Әбдіғапбарованың жетекшілігімен 2018-2020 жылдарға арналған «Дуальді-бағдарлық оқыту – болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығын жетілдірудің шарты» атты іргелі ғылыми зерттеуі (Келісімшарт 2018 жылғы 16 наурыз №200).

Осы ғылыми жобалардың орындалуы аясында С.А.Жолдасбекова зерттеуінің нәтижелері «B012000- Кәсіптік оқыту» мамандығы бойынша болашақ мамандарын даярлау үдерісіне дуальді оқыту элементтерін ендіру тәжірибесі Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік университеті мен Шымкент қаласындағы №5 колледж, Инновациялық-технологиялық колледжі, Кентау политехникалық колледжі базаларында жүргізілді. Олардың әлеуметтік серіктестері қатарында ЖШС «Гаухар», ЖШС «Стандарт-Цемент» өндірістері болды [7].

Осы жобада дуальді оқыту элементтері жұмыс берушілердің мемлекеттік емтихан құрамына қатысуы мен болашақ мамандардың курстық, дипломдық жұмыстарын бірге талдауы, осы мамандық студенттерінің жоғарыда көрсетілген өндірістік базаларында арнайы келісімшартпен практикадан өтуі, «Кәсіби еңбек құндылығының негіздері» пәнінің енгізілуі және т.б. аталған университет пен өндірістік базаларының бірлестікте жасалған оқу-тәрбие іс-шараларында көрініс тапты.

К.Ж.Бұзаубақованың жетекшілігімен орындалған ғылыми жобаның эксперименттік зерттеулері 2015-2016 оқу жылында Тараз мемлекеттік педагогикалық институтында (қазіргі ТарМПУ) 5B010100- Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу; 5B010500-Дефектология; 5B010800-Дене шынықтыру және спорт; 5B012000-Кәсіптік оқыту мамандықтарында жүргізілді. Осы мамандықтар бойынша болашақ педагогтарды кәсіби даярлаудың практикалық бөлігі (кәсіби пәндерді оқыту әдістемесі) «Тараз-Арена» жаңа спорт сарайында, «Аспара» колледжінде, «Асыл Дизайн» сән үйінде, балалардың шығармашылық даму орталығында және №33 «Айсәуле» балабақшасы, №35 «Ертөстік»

инновациялық бала бақшаларында және Тараз қаласында Назарбаев Зияткерлік мектептерінде өткізілді.

К.Ж.Бұзаубақованың дуальді білім беру бағдарламасының ерекшеліктері болып төмендегілер саналды:

- болашақ педагогтың сапалы білім алу үшін өзін-өзі кәсіби іске асыруда теориялық білімін эксперименталдық алаңда тәжірибелік сынақтан өткізе алуы;

- болашақ педагогтың жалпы орта білім беретін мекемелерде (өндіріс орындарында) тәжірибелі мамандардың сабақтарына қатысып, педагогикалық мониторинг жүргізе алуы;

- болашақ педагогтың жалпы орта білім беретін мекемелерде (өндіріс орындарында) ғалым-педагогтармен, тәжірибелі мамандармен, жаңашыл педагогтармен бірлесе отырып инновациялық технологияны оқу-тәрбие процесіне тиімді ендіру бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізуі;

- болашақ педагогтың жалпы орта білім беретін мекемелерде (өндіріс орындарында) ғалым-педагогтар, тәжірибелі мамандар, жаңашыл педагогтармен бірлесе ұйымдастырылатын инновациялық теориялық, практикалық және әдістемелік семинар, конференцияларға қатысып, кәсіби білімдерін шыңдауы;

- болашақ педагогтың өз бетінше білім алу әрекетін тиімді жоспарлай және ұйымдастыра алуы, білімді игеру қызметіне талдау және педагогикалық рефлексия жасай алуы [8].

Педагог ғалым Ұ.М.Әбдіғапбарова жоғарыда аталған 2018-2020 жылдарға арналған Министрліктің гранты негізіндегі ғылыми жобасын бастамас бұрын, жоғары педагогикалық білім беруге дуальді оқыту элементтерін ендіру бойынша ізденістік және ұйымдастырушылық жұмыстар жасаған.

Ұ.М.Әбдіғапбарованың бастамасымен және жетекшілік етуімен эксперимент тұрғысынан Абай атындағы ҚазҰПУ-інің педагогика және психология кафедрасының базасында 2015 жылдың желтоқсан айында «мектеп-колледж-жоо» ғылыми-әдістемелік кешені құрылды.

Өйткені дуальді оқытуда болашақ педагогтардың кәсіби дарялығын қалыптастыруда «Мектеп-колледж-ЖОО» сабақтастығы негізінде жүзеге асырылады. Болашақ мамандарды даярлауда мектеп, колледждер мен жоғары оқу орындары бір-бірімен тығыз байланыста жұмыс жасай отырып, мектеп оқушыларының мамандық таңдауына зор септігін тигізіп, бейіміне қарай даралап, өзінің бейімі бар кәсіп саласына бағыт бағдар береді. Жұмыс беруші мекемелер қанша маман қажеттілігіне қарай, оқу орындарына тапсырыс береді [9].

Ғылыми-әдістемелік кешеннің мақсаты – педагогикалық білім беру жүйесінің сабақтастығын қамтамасыз ететін, бірегей әдіснамалық негіздегі мектеп, колледж, жоғары оқу орны ғылыми-зерттеу мен практикалық іс-әрекетін ықпалдастыру негізде дуальді-бағдарлық психологиялық-педагогикалық даярлықты дамытудың шарттары мен жолдарын анықтау.

Мектеп-колледж-ЖОО ғылыми-әдістемелік кешені:

- білім беру сатылары мен деңгейлері формаларының, әдіс-тәсілдері мен құралдарының, жолдарының бірлігі негізінде психологиялық-педагогикалық жүйе құру;

- кәсіби өзін-өзі анықтауды салалы түсінуіне ықпал ететін кәсіби психологиялық-педагогикалық іскерліктер мен дағдыларды дамытуға білім алушылардың мотивациясын жоғарылату;

- оқу материалдарын сапалы меңгеру мен олардағы оқу үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктерін жоғарылатуға арналған «мектеп мұғалімі – колледж оқытушысы – ЖОО оқытушысы» және «мектеп оқушысы – колледж студенті – ЖОО студенті, магистранты, докторанты» өзара байланысын жүзеге асыру бойынша жұмыстар жүйесін жасау және ендіру;

- ғылыми-әдістемелік іс-әрекеттерді интеграциялау негізінде ғылыми-әдістемелік кешеннің барлық деңгейлеріндегі оқытудың сапасын жақсарту;

- бір жағынан мектеп мұғалімдері, колледж және ЖОО оқытушыларының, екінші жағынан мектеп, колледж, жоо білім алушыларының ғылыми-зерттеу іс-әрекетін белсендіру;

- мектеп-колледж-ЖОО ғылыми әдістемелік кешенінің барлық деңгейдегі қатысушыларын іс-әрекетке тарта отырып, тәлімгерлік жүйесін жаңа бір сатыға көтеру және белсендіру

Ғылыми-әдістемелік кешен аясында Алматы қаласының Гуманитарлық педагогикалық колледжімен, №132 мектеп лицейімен үш жақты келісімшарт жасалды. Ғылыми-әдістемелік кешен Ережесі және стратегиялық жоспары бекітілді. Жоспарға сәйкес психологиялық-педагогикалық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша мектеп мұғалімдеріне және колледж оқытушыларына оқыту семинарлары, мектеп ата-аналарына арналған семинарлар, біргелікте дөңгелек үстелдер және осы конференция өткізілуде. Осы жыл ғылыми-әдістемелік кешен жұмысының бастамасы

болғандықтан мектеп, колледж педагогтары, басшылығымен кафедра профессор-оқытушыларының арасындағы кездесулер көбінесе біргелікте атқарылатын жұмыс түрлерін талқылауға, айқындауға бағытталды [10].

Алайда, 2016/2017 оқу жылында осы кешен аясында жүргізілген жұмыстар ҒӘК-нің ЖОО ПОҚ-ы мен мектеп, колледж оқытушыларының оқу-әдістемелік, ғылыми-зерттеушілік іс-әрекеттердегі өзара байланысты арттырғанымен, болашақ мұғалімдердің, яғни студенттердің практикалық даярлығын, келешектегі кәсіби іс-әрекеттері бойынша біліктіліктерінің дамытуға септігін тигізу мүмкіндіктерінің ауыз толтырып айтарлықтай болмағандығын көрсетті. Өйткені, аталған ҒӘК тиімді жүргізілуінде бірқатар қиындықтар орын алған:

- теориялық-әдіснамалық, әдістемелік негіздерінің жасалмауы;
- бұл жүктеменің ПОҚ және мектеп, колледж қызметкерлерінің арнайы тарифтелген, заңдастырылған педагогикалық жүктемесіне енгізілмеуі;
- жұмыс берушілердің мемлекеттік-нормативтік құжаттарға сәйкес оқушылардың оқу жүктемесінің, оқу кестесінің, оқу бағдарламалық талаптарының тәртібінен ауытқуға барлық уақытта мүмкіндіктерінің бола бермеуі;
- жоғары оқу орны студенттерінің өз еркімен, оқудан тыс, ақысыз өндірістік тәжірибеден өтуге психологиялық тұрғыдан даяр еместігі (өз кәсібіне қызығушылықтарының аздығы, мамандығын саналы терең түсінбеушілігі, кәсіби жауапкершілікт сезіне қоймауы, немқұрайдылықтың басымдығы, мамандығын сүйо дәрежесінің төмендігі, оқушылармен қарым-қатынасқа түсуке қорқыныш сезімдерінің басымдығы және т.б.) [10, б. 237].

Осы бір ол қылықтың орнын толтыру мақсатында 2108 жылдан бастап ҚР Білім және ғылым министрлігінің гранты негізінде Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің базасында профессор Ұ.М.Әбдіғапбарованың жетекшілігімен «Дуальді-бағдарлық оқыту – болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығын жетілдірудің шарты» атты ғылыми жоба орындалу үстінде. Осы жоба аясында Қазақстандағы педагогикалық жоғары оқу орнын бітірушілерден сауалнамалар алынды, сондай-ақ Қазақстан Республикасы мен Германияның білім беру саласында қызмет ететін жұмыс берушілермен сұхбаттасу, әңгімелесу сауалнамалары жүргізілді.

06.04.2018 ж. – 11.05.2018 ж. аралығында жүргізілген сауалнамаға Абай атындағы ҚазҰПУ, ҚазМемҚызПУ, Е.А.Бөкетов атындағы ҚарМУ, Ы.Алтынсарин атындағы Тараз мемлекеттік педагогикалық университеті, Ақтөбе мемлекеттік педагогикалық институтының 5В010200 – Бастауышты оқыту педагогикасы мен әдістемесі, 5В010500 – Дефектология, 5В010300 – Педагогика және психология, 5В012300 – Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану мамандықтары бойынша 1760 бітіруші қатысты. Сауалнама болашақ педагогтардың ЖОО кәсіби даярлықтарына қанағаттану дәрежесін, кездесетін қиындықтарын, кәсіби даярлық үдерісін жақсартудағы ойларын анықтауға арналған 18 сұрақтан тұрды. Сауалнама нәтижесінде жауап берушілердің дені 95%-ы педагог мамандығының бүгінгі таңда аса маңыздылығын және жоғары оқу орнындағы кәсіби даярлыққа қанағаттанатындығын атап өтті, дейтұрғанмен олардың 84%-ы жоғары оқу орнында практика сағаттарын көбейтсе, 74%-ы жоғары оқу орнының мектептермен және колледждермен тығыз өзара байланыстағы серіктестігі жүзеге асырылса деген тілектерін айтты. 82%-ы практикалық сабақтарды көбейтсе, соның ішінде 21%-ы арнайы пәндердің сағаттары көбейтілсе деген пікір білдірді. Сондай-ақ, олардың 65%-ы кәсіби даярлықта меңгерілетін практикалық-бағдарлық пәндердің лабораториялық, практикалық сабақтары мектептерде, колледждерде өткізілсе, кәсіби құзыреттіліктерінің тиімді қалыптасуына ықпал етеді, деген ойларын білдірді. 62%-ы жоғары оқу орнындағы ғылыми-зерттеу жұмыстарын талқылауға мектеп әкімшілігінің, әдіскерлердің қатысқанын жөн санады, өйткені орындалатын диплом, диссертациялық жұмыстардың бүгінгі практиканың өзекті проблемасының шешімін табуға септігін тигізуге көмектеседі, деп ойлады.

Сонымен пилоттық сауалнама педагог кадрларды даярлау үдерісінің практикалық бөлігін көбейтуді, жоғары оқу орны, мектеп, колледж іс-әрекеттерінің, білім беру орталықтарының ықпалдастығында, тығыз серіктестіктіңінде даярлауды жүзеге асыратын инновациялық жүйені ендіру қажеттілігін көрсетті.

Жұмыс берушілердің сауалнамасы да 20 сұрақтан құралды. 02.04.2018 ж. – 20.05.2018ж. аралығында Жамбыл облысы, Ақтөбе облысы, Алматы облысы, Алматы қаласынан 379 директор мен директор орынбасарларынан (мектеп, колледж) сұхбат алынды. Нәтижесінде жұмыс берушілердің жауаптары үш топқа топтастырылды. Бірінші топты қазіргі педагогикалық жоғары оқу орындарын бітірушілердің теориялық білімдері мен практикалық даярлықтары, әлеуметтік-психологиялық

дағдыларының деңгейі қанағаттандырады, екінші топ болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауда жоғары оқу орны, мектеп, колледж іс-әрекеттерінің ықпалдастығын жүзеге асырудың қажеттігін ұсынушылар; үшінші топ педагогикалық практиканы өткізу, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу аясында жоғары оқу орнының мектеппен, жоғары оқу орнының колледжбен әлеуметтік серіктестікте болуы тиістігін көрсеткендер. Екінші топ пен үшінші топ ойларының бір жерден шығуы және олардың басымдығы, заманауи педагогты кәсіби даярлау үдерісіне дуальді-бағдарлық оқытуды ендіру қажеттілігін дәлелдей түседі.

Қорытынды. Дейтұрғанмен, қазіргі уақытта дуальді оқытуды болашақ мұғалімнің кәсіби даярлығына толығымен енгізу, көшіре салу мүмкін емес. Өйткені олардың кәсіби даярлығындағы теориялық және практикалық құрамдарының пайыздық көрсеткішін теңестірудің әдіснамалық-ұйымдастырушылық тұрғыдан негіздері жасала қойған жоқ, ол біріншіден. Екіншіден, мұғалімнің жұмыс орны «жанды үдеріс», яғни «субъект-субъект» қатынасында жүзеге асады, сол себепті ол үдеріске (дуальді жүйе принципіне оқу орнында теориялық білім алуы мен өндірісте жұмыс істеуі қатар жүргізілуі) кәсіби тұрғыдан базалық білімі жоқ, кәсіби-тұлғалық сапалары қалыптаса қоймаған, өмірлік тәжірибесі жеткілікті қалыптаспаған 1-2 курс студенттерін жіберу мүмкін емес. Үшіншіден, дуальді жүйені жоғары педагогикалық білім беруде жүзеге асырудағы қиындықтар себептерінің анықталмауы және оны ендірудің механизмі жасалмауы да бұл мәселенің теориялық-практикалық тұрғыдан зерттеле түсуін қажет етеді.

Қазіргі жағдайда болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлауда дуальді оқытудың элементтерін ендіру туралы ғана сөз етіп, оны дуальді-бағдарлық оқыту тұрғысынан қарастырып отырғанымыз сондықтан.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1 Сейталиев Қ.Б. «Қазақстанда жоғары педагогикалық білім берудің қалыптасуы мен дамуы 1920-1991 ж.ж.»: пед. ғыл. док. ... дис. – Атырау, 1997. - Б.128-133.

2 Абдиганбарова У.М., Абдуллаева Г.О., Сманова А.А. Научные основы дуально-ориентированного обучения в системе профессионального образования: учебное пособие. - Алматы, 2019. - 67 с.

3 Қазақстан Республикасы Еңбек және Халықтық әлеуметтік қорғау министрлігі сайты // <https://www.enbek.gov.kz/kk>

4 Джуматаева А., Балташ П., Досов А. Кәсіптік білім берудің тарихы мен дамуы: оқу құралы. - Павлодар, 2012. - 12 б.

5 Нуржанбаева Ж.О. Дуальді оқыту жүйесінде колледж студенттерінің бойында еңбек құндылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздері дис. ... док. филос. PhD. - Шымкент, 2017. - Б. 123-134.

6 Алышбаева Ж.Е. Дуальды оқытуды іске асыруға кәсіптік білім беру педагогтарын даярлау: филос. док. PhD ... дис. – Астана, 2018. - 57 б.

7 Жолдасбекова С.А. Техникалық және кәсіптік білім беру жүйесінде болашақ педагогтарды дуальді оқытуға даярлау үдерісін жетілдірудің ғылыми әдіснамалық негіздері: ғылыми жоба. - Шымкент, 2015-2017.

8 Бұзаубақова К.Ж. Жоғары педагогикалық білім беру жүйесін жетілдіру: Тараз мемлекеттік педагогикалық институты мен Тараз қаласындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің инновациялық ынтымақтастығы негізінде дуальды оқытуды ендіру және жүзеге асыру: ғылыми жоба. - Тараз, 2015-2017.

9 Сманова А.А. Дуальді оқыту жағдайында болашақ педагогтардың кәсіби даярлығын қалыптастыру // С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің ПМУ хабаршысы. Педагогикалық сериясы. - Павлодар, 2017. - №2. – Б. 325-331.

10 Әбдіганбарова Ұ.М. Қазақстан Республикасында болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлау үдерісіне дуальді оқыту элементтерін ендіруге ғылыми-әдістемелік ұсыныстар // Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы. Психология сериясы.– Алматы, 2019. - №2(59). – Б. 237.

11 Сманова А.А. Кәсіби білім беру жүйесінде дуальды оқытудың мәселелері // Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы. Педагогика сериясы. - №4 (52). – Алматы, 2016. – Б. 247